

HUKÂRENDÜ-Yİ GÜRÎ
(حڪارندوى غورى)

(ö. VII/XIII. yüzyılın başları)

**Peştu edebiyatında
kaside söyleyen ilk şair.**

Adı, Peştuca'da "h"nın "ş"ye dönüşmesinden dolayı Şükârendü şeklinde de söylenir. Babası Firûzkûh'ta yaşayan Ahmed Kûtûvâl'dir. 1173 yılında Gazne'nin fethedilmesi üzerine "sultan" unvanıyla burada hüküm süren, daha sonra ağabeyi Gıyâseddin Muhammed ölünce tahata geçen Gürî hükümdarlarından Muizzüddin Şehâbeddin Muhammed (1203-1206) hakkında kasideler yazdığına bakılarak Hukârendü'nun VI. (XII.) yüzyılın ikinci yarısı ile VII. (XIII.) yüzyılın başlarında yaşadığı söylenebilir. Gurlular'ın ilk başşehri olan Firûzkûh ile Büst ve Gazne'de muhtemelen saray şairi olarak yaşamış ve Sultan Muizzüddin'in Hint seferlerine de katılmıştır.

Hukârendü-yi Gürî, Peştu edebiyatının ilk döneminde (718-1494) yaşayan şairler arasında yer alır. Divanının bugüne ulaşan parçalarında Muizzüddin'in İndus nehri geçip Sind bölgesine ulaşması, Lahor ve Delhi'yi hâkimiyeti altına alması parlak bir biçimde anlatılmıştır. Tabiat tasvirlerinde de başarılı olan ve özellikle bahar mevsimini çok canlı bir şekilde anlatan Hukârendü'nun şiirleri edebî değerin yanı sıra tarihî belge niteliği taşımaları bakımından da önemlidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Hotek b. Dâvud, *Putta Hazâna* (nşr. Habîbî), Kâbil 1944, s. 234-244; Sâdikullah Muhtasar, *Târîh-i Edeb-i Peştu*, Kâbil 1946, s. 4; Abdülhay Habîbî, *Târîh-i Edeb-i Peştu*, Kâbil 1950, s. 53-59; a.mlf., "Hukârendü-yi Gürî", *IDMİ*, VIII, 986-987; *Peştu Edeb* (nşr. Celîl Kîdvâî), Karaçi 1951, s. 7-14; Fâriğ Buhârî - Rıza Hemdânî, *Peştu Şâ'iri*, Karaçi 1966, s. 104-107; Şah Muhammed Medenî Abbâsî, *Peştu Zebân aor Edeb ki Târîh*, Lahor 1969, s. 30-31; O. Caroe, *The Pathans*, Karachi 1984, s. XVIII, XIX, 35-37, 120-125.

HANİF FAUQ

HUKEYM b. CEBELE
(حكيم بن جبلة)Hukeym b. Cebele
b. Husayn (Hısn) el-Hârisî el-Abdî
(ö. 36/656)**Cemel Vak'ası sırasında
Hz. Ali tarafından yer alan
ve savaşçılığı ile tanınan kişi.**

Basra'ya yerleşen Abdülkaysoğulları'nın ileri gelenlerinden olup adı bazı kaynaklarda Hakîm şeklinde kaydedilmektedir. İbn Hacer, Hz. Peygamber'i gördüğü

veya dinlediğine dair bir delil bulunmadığından onu hem Resûl-i Ekrem zamanına ulaştığı halde kendisini görmeyenler hem de yanlışlıkla sahâbî sayılanlar arasında zikretmiştir. Hukeym'in adı siyasi alanda Hz. Osman döneminde duyulmaya başlandı. Halife Osman, Basra Valisi Abdullah b. Âmir'den Sind bölgesi hakkında bilgi toplanmasını istediği zaman vali tarafından Sind'e gönderildi. Bölgenin fizikî özellikleri, tabii kaynakları ve halkının karakteri üzerinde incelemeler yapan Hukeym dönüşünde Hz. Osman'a bölgenin suyu az, meyvesi kötü, hırsız çok bir yer olduğunu, buraya gidecek küçük bir ordunun mahvolacağını, büyük bir ordunun ise aç kalacağını bildirdi. Bunun üzerine Hz. Osman Sind'e asker göndermekten vazgeçti.

Valileri mensup olduğu Ümeyye ailesinden seçen Hz. Osman'ın bu konudaki siyasetini beğenmeyen Hukeym bir süre sonra onun Basra'daki muhaliflerinin lideri durumuna geldi. Basra'dan Medine'ye giden 100 kişilik grubun başında Hz. Osman'ın evini kuşatanlar arasında yer aldı. Ancak halifenin öldürülmesine bilfiil katılıp katılmadığı kesin şekilde bilinmemektedir. Hz. Ali'ye biat edilmesinde faal rol oynayan Hukeym'in Zübeyr b. Avvâm'ı da ona biata zorladığı ileri sürülmektedir. Abdülkaysoğulları haydutlarından birinin kılıcını boynuna dayadığı için Hz. Ali'ye biat ettiğini söyleyen Zübeyr bu sözleriyle muhtemelen Hukeym'in baskısına işaret etmiştir.

Hukeym, Hz. Ali'nin halife olmasından kısa bir müddet sonra Basra'ya döndü. Fakat başlarında Hz. Âişe, Talha b. Ubeydullah ve Zübeyr b. Avvâm'ın bulunduğu bir grubun Hz. Osman'ın intikamını almak üzere harekete geçtiğini duyunca Hz. Ali'ye destek vermek üzere kendi kabilesiyle Bekir b. Vâil ve Rebîa kabilelerinin Hz. Ali'nin Basra Valisi Osman b. Huneyf'in etrafında toplanmasını sağladı. Osman b. Huneyf, Hz. Âişe taraftarlarının maksadını öğrenmek için tanınmış kişilerden oluşan bir grupla birlikte onların bulunduğu yere giderken yanına Hukeym'i de aldı. Bu görüşme sırasında Zübeyr, Hz. Osman'ın katillerini cezalandırmak için geldiklerini ve bu konuda Ali b. Ebû Tâlib'in hatalı olduğunu söyleyince Hukeym bütün halifelerin muhacirlerden seçildiğini, ensara hiç danışılmadığı halde onların itiraz etmediklerini, Hz. Ali'ye karşı çıkmalarının da meşrû bir temele dayanmadığını belirtti. Bu görüşme so-

nunda Vali Osman b. Huneyf de Abdullah b. Zübeyr, Talha b. Ubeydullah ve Âişe ile Hz. Ali gelinceye kadar savaşmamaları konusunda anlaşma yaptı ve adamlarına silâhlarını bırakıp geri dönmelerini söyledi. Ancak birkaç gün sonra Abdullah b. Zübeyr ve adamları Osman b. Huneyf'in konağına saldırıp onu esir aldılar. Bunun üzerine Hukeym, Abdülkays ve Bekir b. Vâil kabilelerinden 700 kişiyle birlikte Hz. Âişe taraftarlarının kamp kurduğu Basra civarındaki Zâbüka'ya gitti. Abdullah b. Zübeyr'den aralarındaki anlaşma gereğince valinin serbest bırakılmasını istedi. Ancak İbnü'z-Zübeyr'in, Ali hal' edilmedikçe valiyi serbest bırakmayacaklarını söylemesi üzerine kendisine bağlı adamlarla saldırıya geçti. Fakat çok geçmeden bir kılıç darbesiyle bacağı kesildi. Hukeym'in kopan bacağını yerden alarak onu kesen kişiye fırlattığı, adam yere düşünce sürünerek yanına gidip onu öldürdüğü ve ona yaslanarak oturduğu, oradan geçen birinin bacağını kimin kestiğini sorması üzerine de "yastığım" diye cevap verdiği ve daha sonra kendisinin de bir başkası tarafından öldürüldüğü kaydedilmektedir. Hukeym'in Cemal Vak'ası'ndan kısa bir süre önce meydana gelen bu olayda gösterdiği cesaret dillerde anılır oldu. Olaydan hemen sonra Basra'ya hareket eden Hz. Ali Hukeym'in âkibetini yolda öğrenmiş, kahramanca mücadelesi onu duygulandırmıştır.

Kaynaklar Hukeym'in ahlâkıyla ilgili olarak farklı bilgiler vermektedir. Aleyhinde bulunanların ileri sürdüğüne göre Basra'da evinde misafir ettiği Abdullah b. Sebe'nin görüşlerinden etkilenmiştir; aynı zamanda hırsız ve yağmacıdır. Bazılarına göre ise sâlih bir kimse dir. Karıştığı olaylar dikkate alındığında onun cesur bir kimse olduğu anlaşılacaktır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 71; Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 629-631; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 326, 378, 470-475; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 298; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 324-327; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 214-219; a.mlf., *Üsdü'l-gâbe*, II, 44; İbn Hallikân, *Vefeyât*, VII, 59-61; Muhammed b. Yahyâ el-Endelüsî, *et-Temhîd ve'l-beyân fi ma'kelî's-şehîd 'Osmân* (nşr. Mahmûd Yûsuf Zâyed), Devha 1405/1985, s. 80-81; Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*, III, 531; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: 'ahdü'l-hulefâ'i'r-râşidin*, s. 495; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 379, 395; Zirîklî, *el-A'lâm* (Fetullah), II, 268-269; Mohammad Ishaq, "Hakim bin Jabala-An Heroic Personality of Early Islam", *JPHS*, III/2 (1950), s. 138-150.

İ. HAKKI ÜNAL